

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
86

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Blaženka Scheuer

Lund 2021

Redaktionskommitté:

Utgivare och redaktör: Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)

Redaktionssekreterare: David Davage (david.davage@altutbildning.se)

Recensionsansvarig: Gunnar Samuelsson (gunnar.samuelsson@lir.gu.se)

Tobias Hägerland (tobias.hagerland@lir.gu.se)

Mikael Larsson (mikael.larsson@teol.uu.se)

Rikard Roitto (rikard.roitto@ehs.se)

Miriam Sellén (miriam.sellen@teol.uu.se)

Lena-Sofia Tiemeyer (l.s.tiemeyer@abdn.ac.uk)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 100. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.davage@altutbildning.se). Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606, e-mail: atla@atla.com, webb: www.atla.com och Religious and Theological Abstracts.

Omslagsbild: Adobe Stock 279358022, standardlicens

Design: David Davage

Tryckt med bidrag från Samfundet Pro Fide et Christianismo
(kyrkoherde Nils Henrikssons stiftelse)

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o CTR Lux Lunds Universitet
Box 192 Att: Blaženka Scheuer
22100 Lund

www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Lund 2021

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGAR 2020

Exegetiska föredrag

<i>Nässelqvist, Dan</i> , Aural Clues as Guides to the Interpretation of New Testament Texts	1
<i>Vayntrub, Jacqueline</i> , Hearing the Voice of Biblical Poetry	20
<i>Wikander, Ola</i> , L's and S's in the Land of Israel: 'Ereš Yiśrā'el, Jeremiah 10:11, Isaiah 1:5, and Lateral and Breathy Snake Killing	39

Pedagogiska föredrag

<i>Davage, David, Tobias Hägerland, Blaženka Scheuer och Åke Viberg</i> Att undervisa i exegetik under pandemin: några praktiska reflektioner	73
--	----

ARTIKLAR

<i>Cook, John Granger</i> , Paul, σκύβαλα, and the Boscoreale Cups	83
<i>Eidevall, Göran</i> , Bertil Albrektson in memoriam (1929-2021)	109
<i>Landgren, Martin</i> , Vad spelar det för roll att Paulus är förundrad? Galaterbrevet 1:6 i ett klassiskt epistolärt perspektiv	113
<i>Sanfridson, Martin</i> , Are Circumcision and Foreskin Really Nothing? Re-Reading 1 Corinthians 7:19 and Galatians 5:6; 6:15	130
<i>Wasserman, Tommy</i> , A New Leaf of Constantine Theologites the Reader's Lectionary in Uppsala University Library (Fragm. ms. graec. 1 = Greg.-Aland L1663)	148

RECENSIONER

<i>Bautch, Richard J., Joachim Eck och Burkard M. Zapff. Isaiah and the Twelve: Parallels, Similarities, and Differences</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	167
--	-----

Bezzel, Hannes, <i>Saul: Israels König in Tradition, Redaktion und früherer Rezeption</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	170
Bezzel, Hannes och Reinhard G. Kratz. <i>David in the Desert: Tradition and Redaction in the "History of David's Rise"</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	174
Brosius, Maria, <i>A History of Ancient Persia: The Achaemenid Empire</i> (Dag Oredsson)	178
Charlesworth, James H. (red.), <i>The Unperceived Continuity of Isaiah</i> (Stefan Green)	180
Frevel, Christian, <i>Medien im antiken Palästina</i> (Stig Norin)	184
Koenig, Sara M., <i>Bathseba Survives</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	189
McKnight, Scot och B. J. Oropeza (red.), <i>Perspectives on Paul: Five Views</i> (Mikael Tellbe)	192
Moore, Stephen, <i>Gospel Jesuses and Other Nonhumans: Biblical Criticism Post-Poststructuralism</i> (Joel Kuhlin)	196
Sander, Paul J. <i>Alternate Delimitations in the Hebrew and Greek Psalters: A Theological Analysis</i> (David Davage)	200
Satran, David, <i>In the Image of Origen: Eros, Virtue, and Constraint in the Early Christian Academy</i> (Carl Johan Berglund)	204
Thiede, Barbara, <i>Male Friendship, Homosociality, and Women in the Hebrew Bible: Malignant Fraternities</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	208
Weber, Beat, <i>Werkbuch Psalmen. I: Die Psalmen 1 bis 72; II: Die Psalmen 73 bis 150; III: Theologie und Spiritualität des Psalters und seiner Psalmen</i> (David Davage)	212

Att undervisa i exegetik under pandemin: några praktiska reflektioner^{*}

PEDAGOGIK ÖVER VIDEOKONFERENSER MED FLERA STUDIECENTER

DAVID DAVAGE

Akademi för ledarskap och teologi samt *Høyskolen for ledelse og teologi, Oslo*
david.davage@altutbildning.se

Förutsättningarna för ALT:s hantering av de utmaningar som pandemin medfört har på ett sätt varit goda. Eftersom utbildningen inte är centrerad till ett campus, utan strukturerad kring sex studiecenter runtom i landet (Malmö, Jönköping, Göteborg, Örebro, Stockholm och Umeå), fanns en på förhand stabil infrastruktur för hantering av distansstudier. Rent konkret är en normal vecka upplagd så att studenterna är inne på sitt studiecenter en gång per vecka och får undervisning live över videokonferens. Varje klassrum är utrustat med två skärmar, en kamera och en mikrofon. På den ena skärmen ser studenterna den undervisande läraren samt de övriga studiecentren, på den andra kan annat material visas, oftast lärarens powerpoint.

Även om upplägget har sina fördelar (jfr Viberg nedan) finns ett antal utmaningar i relation till föreläsningar. I denna korta text vill jag reflektera över två av dem. Det första gäller studentinteraktion. Hur skapas delaktighet? Hur kan man engagera alla studiecenter? Hur kan man uppmuntra studenter att ställa frågor? Det andra gäller hur man smidigt kan följa upp studenters processer och vad som händer i klassrummet när man själv som undervisande lärare befinner sig på annan ort.

^{*} De powerpointpresentationer som visades i samband med föredragen finns tillgängliga för medlemmar på exegetiska sällskapetets hemsida (<http://www.exegetiskasallskapet.se>)

Studentinteraktion

Det större avstånd som videokonferensundervisning medför innebär ibland (men förvånansvärt sällan för studenter som vant sig) att studenter drar sig för att ställa frågor. För att få till stånd en god dialog är min erfarenhet därför att det är bra om man kan aktivera studenterna direkt. Förutom en ljudcheck där alla studiecenter får sätta på sin mikrofon och säga hej brukar jag därför försöka inleda med någon form av interaktiv frågestund, antingen via *Mentimeter* eller *Kahoot* (se nedan)

I den förstnämnda, *Mentimeter* (www.mentimeter.com), kan man på olika sätt ställa flervalsfrågor som studenter får svara på live, eller ge dem möjligheter att formulera sig själva. I Figur 1 har studenterna i början av en lektion om Jesaja bok fått formulera fritextsvar i relation till en övergripande fråga. En fördel är att svaren här blir helt anonyma. Ingen student behöver känna att man ställt en dum fråga.

Go to www.menti.com and use the code **9087 0790**

Vilka frågor bär du med dig till dagens lektion?

Gubben i videoklippet menar att en äldre daterad Jesaja tillkomst innebär att det profetiska angående exilen är lögn och att författaren isåfall visste det. Hur ser du på det?	Finns det tecken på någon Jesaja-tradition? Hans familj/ söner, lärjungar, profetskola etc? Finns möjligen någon senare koppling till Qumran/esseerna?	En kommentar är att det mesopotamiska sättet att se på författarfrågan förtydligade en hel del.
Hade Jesus fel i att citera "det som sagts genom profeten Jesaja"	Din syn på antal författare, tidsspann författarskap	Varför man var så tvungen att forska i att veta om Jesaja är författaren till boken Jesaja eller inte.
Vem var personen Jesaja? Familjesituation? Var bodde han?	Vem eller vilka skrev Jesaja bok? Ett kort och bra svar, tack.	

Figur 1: Studentinteraktion via Mentimeter

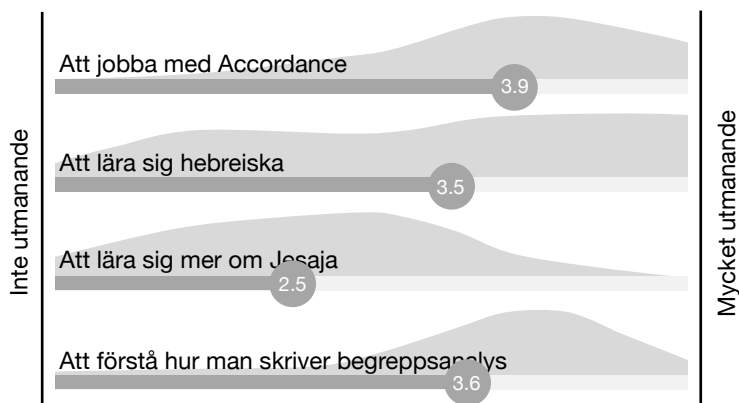
Konkreta övningar under föreläsningarna underlättar också studentinteraktion, samt om man jobbar medvetet med både text och bild i sina powerpoints (för bilder som kan användas fritt, se www.pixabay.com, www.unsplash.com, www.pexels.com, etc.), men framför allt blir det viktigt prioritera seminarietid, både lärarledd och studentledd. En undervisningsdag på ALT är därför uppdelad i fyra lika stora "block": två block med föreläsningar varvas med två block seminarier.

Studenternas processer

Relaterad till utmaningen kring studentinteraktion är också frågan om hur man fångar upp mer övergripande läroprocesser. Här kan till stor del liknande redskap användas. Figur 2 visar en flervalsfråga jag ställt i *Mentimeter* för att i början av en lektion fånga upp vad studenterna anser vara mest utmanande med kursen just nu. På så vis kan jag enkelt adressera problemen i föreläsningen.

Go to www.menti.com and use the code 5634 0318

Hur utmanande är, enligt dig:

Figur 2: Studentprocesser via Mentimeter

Ett annat redskap jag återkommer till ofta är *Kahoot* (www.kahoot.com).¹ Här får studenterna svara på en serie frågor i en mer tävlingsinriktad form. Framför allt använder jag det för att få en översikt över vad studenterna har snappat upp från litteratur och föreläsningar. På så vis kan man också tydligare adressera möjliga kunskapsluckor. Kan frågorna dessutom ställas med lite humor är min erfarenhet att studenterna och slappnar av lite mer.

¹ Då *Kahoot* nu blivit betaltjänst har jag alltmer gått över till www.quizizz.com.

DIGITALA SEMINARIER I DEN BIBELVETENSKAPLIGA
UNDERVISNINGEN – UTMANING OCH UTVECKLING

TOBIAS HÄGERLAND

Göteborgs universitet
tobias.hagerland@lir.gu.se

I samband med genomförandet av textseminarier via *Zoom*, dels på delkursen Bibelvetenskap inom ramen för teologisk grundkurs och dels på den avancerade kursen *The Bible in Jewish and Christian Relations*, har jag mött tre huvudsakliga utmaningar. Här följer en kort redogörelse för utmaningarna och för några strategier som jag tillämpar för att hantera dem.

Social inramning i digital form

I den fysiska klassrumsmiljön brukar studenterna stå och småprata när jag kommer och låser upp dörren. Ofta hör jag att de redan då har börjat diskutera de texter och frågor som ska behandlas vid seminariet, vilket gör att man har hunnit ”värma upp” när den formella diskussionen tar sin början.

För att möjliggöra denna sociala uppvärmning också digitalt startar jag *Zoom*-mötet ganska exakt 15 minuter före utsatt tid. Som lärare behåller jag ljud och bild avstängda, men delar en ”testbild” med starttid för seminariet samt ”etikett”-regler: studenterna anmodas att ha kameran på, mikrofonen avstängd osv. Många studenter ansluter i god tid och använder väntan till att kontrollera ljud och bild, bekanta sig med reglerna samt småprata och värma upp. Detta gör att de både är uppvärmda och säkra på vad som gäller när seminariet väl börjar – kanske till och med säkrare än i det fysiska klassrummet.

Alla ska med – men inte på samma gång

Hur får man med alla i samtalet utan att vi pratar i munnen på varandra? I salen brukar studenterna signalera med handuppräckning om de

vill göra ett längre inlägg, men de kan också snabbt replikera genom att helt enkelt bara bryta in.

Som seminarieledare på nätet kan jag varken läsa av ögonrörelser som antyder att en student egentligen vill säga något eller med min blick uppmuntra den som är passiv till deltagande. Jag instruerar studenterna att skriva sitt namn i *Zoom*-chatten när de vill göra inlägg. Alla kan alltså se talarlistan, vilket skapar viss social press på studenterna att delta i samtalet. För korta repliker i stunden uppmanas studenterna i stället att använda handuppräkningsfunktionen. Därmed får vi två typer av ”anmälningar till talarlistan” och det är lättare att hålla samman diskussionen.

Plågsam tystnad eller plats för tänkande?

Kortare stunder av eftertänksam tystnad utgör inte något problem i det fysiska seminarierummet – vi ser och hör alltid någon som bläddrar i papper eller knattrar på sin dator, och små pauser kan markera en ny ansats i samtalet.

Tystnaden i ett *Zoom*-möte med avstängda mikrofoner är mer total och kan få en förlamande verkan. Om den verkar hålla i sig, startar jag en enkät (”poll”) som jag har skapat i förväg och som består av ett antal frågor som studenterna besvarar anonymt på skärmen. På grundkursseminariet kan detta vara enklare frågor av faktakarakter (”Vilka är de äktpaulinska/omtvistade/katolska breven?”; ”I vilket evangelium återfinns följande textpassage?” etc.) och på avancerad nivå kan det vara frågor av mer värderande, gärna lätt kontroversiell, karaktär (”I vilken mån instämmer du i påståendet att Justinus Martyren bidrog till grundläggandet av kristen antisemitism?”). Som seminarieledare ser jag när alla har svarat och avslutar då enkäten. Sedan delar jag genom en knapptryckning resultaten med studenterna, och utifrån deras svar brukar det gå lätt att diskutera sig vidare.

SALSTENTA HEMMA: DIGITAL EXAMINATION

AV GRUNDKURS I BIBELVETENSKAP

BLAŽENKA SCHEUER

Lunds universitet

blazenka.scheuer@ctr.lu.se

Kontexten

En nybörjarkurs i bibelvetenskap samlar studenter som ofta har ringa kunskaper om Bibelns innehåll och kanske aldrig läst en bibeltext. Kursen introducerar studenterna till grundläggande fakta inom bibelvetenskaplig forskning: kunskap om bibelberättelsernas huvudpersoner och historiska händelser, samt kunskap om bibeltexternas tillkomst och om viktiga bibelvetenskapliga begrepp. En salstenta, där dessa fakta prövas, är en passande examinationsform på denna nivå. Övergången till digital undervisning och examination som följd av omständigheterna kring pandemin, föranledde en anpassad examinationsform bestående av två delar: quiz och digital ”salstenta hemma”.

Pedagogiskt syfte

Att ge studenterna verktyg att kontinuerligt testa sina faktakunskaper om Bibeln och bibelvetenskaplig forskning å ena sidan, och, å andra sidan, att examinera deras förmåga att använda fakta för att resonera och reflektera om Bibeln och bibeltexterna vetenskapligt på en mera övergripande nivå.

Beskrivning av examinationsstrategi

Examinationen delas i två delar: quiz och ”salstenta hemma”. Quizet öppnas för studenterna en vecka innan sluttentamen. Quizet består av en frågebank med mellan 80 och 100 frågor som berör både Gamla och Nya testamentet, och vid givet quiztillfälle väljs 70 av dessa ut slumpvis för studenterna att besvara. Frågorna måste besvaras inom 40 minuter, det vill säga minst dubbelt den tid som det tar en lärar att besvara frå-

gorna. Quizet kan göras om och om igen tills studenten fått rätt på 85% av frågorna. Studenten kan få U eller G på detta examinationsmoment.

CTRA12, delkurs 3, Bibelvetenskap

Fråga 1 av 20

Koppla ihop stormakterna med rätt regent

Persiska stormaktstiden	Tiglat Pileser
Assyriska stormaktstiden	Alexander den store
Grekiska stormaktstiden	Nebukadnessar
Babyloniska stormaktstiden	Kyros

(10 poäng)

Figur 3: Exempel på quizfråga

Examinationsmoment nummer två är en tentamen som liknar en klassisk salstenta, men som görs via kursplattformen. Tentamen består av fyra frågor av mer resonerande slag där studenten får reflektera bibelvetenskapligt över större moment och fenomen som tagits upp i kursen. Tentamen läses upp och måste lämnas in, via kursplattformen, vid en på förhand bestämd tid. Omdömet kan vara U, G eller VG.

Vid båda examinationerna är studenten fri att använda kursmaterialet och kurslitteraturen, men inte något annat.

Varför det fungerar

Den dubbla examinationsformen prövar studenternas faktakunskaper och deras förmåga att använda dem på ett reflekterande sätt. Tidspresen på båda momenten kräver att studenterna förbereder sig för respektive moment. Dessutom utgör quizet inte bara ett examinerande moment utan också ett verktyg för studenten att lära sig genom misstag.

Vad kan utvecklas

Quizet skulle kunna integreras i undervisningen så att varje lektion avslutas med ett quiz över det genomgångna materialet. Quizet skulle också

kunna kopplas till kurslitteraturen på ett mera uttalat sätt. Utmaningen då blir att anpassa quizet kontinuerligt till eventuell ny kurslitteratur. Quizets mera pedagogiska än examinerande funktion kan utvecklas när salstentorna åter får göras på campus, utan hjälpmedel och under övervakning.

UNDERVISA I HYBRIDMILJÖ

ÅKE VIBERG

Enskilda Högskolan Stockholm

ake.viberg@ehs.se

Förändrad undervisningsmiljö

Den traditionella föreläsningssalen har drastiskt förändrats i och med den pandemi som vi fått leva med under 2020. Undervisningen har förvisats från den fysiska miljön i klassrum och föreläsningssalar till nätbaserade lösningar som *Zoom*, *Teams* och *Meet*. Vid Enskilda Högskolan Stockholm installerades under sommaren 2020 ett antal så kallade *Zoom*-rum, som gjorde det möjligt att gå en medelväg mellan traditionell undervisning på plats i salar och en helt nätbaserad undervisning. Genom att använda sig av projektorer och storbildsskärmar tillsammans med ett programpaket från *Zoom*, blev det från början av höstterminen 2020 möjligt att låta studenter vara uppkopplade från sina hem och följa undervisningen interaktivt, väl synliga på storbildsskärmar. De som så önskade kunde vara närvarande fysiskt i högskolans salar, och även läraren hade möjlighet att välja mellan fysisk närvaro och närvaro via *Zoom*. De som inte var fysiskt närvarande deltog ändå med bild och ljud via salarnas storskärmar, och kunde därmed interagera med de som var fysiskt närvarande. Denna hybridmiljö gjorde det möjligt att fortsätta med fysisk undervisning, samtidigt som kanske så mycket som hälften av studenterna var hemma och följde undervisningen från sina datorer.

Fördelar med hybridmiljö

Fördelarna med denna hybridmiljö var uppenbar. Den gjorde det möjligt att trots en pågående pandemi fortsätta med en undervisning som erbjöd fysisk undervisningsmiljö för de som så önskade. Vid EHS blev det under denna tid möjligt för studenten att delta via *Zoom* på schemalagda tider och på det sättet uppfylla högskolans närvarokrav på 80 procent. Det gjorde det också möjligt för läraren att inte ställa om alltför mycket från den traditionella metodiken för sin undervisning, som det skulle inneburet om högskolan enbart valt att lägga över all undervisning till *Zoom*. Något av bieffekt av denna lösning blev också att alla lektioner kunde spelas in i videoformat. Det betydde att studenterna kunde återkomma och repetera föreläsningar, vilket en traditionell metodik inte gjort möjligt. För den som varit sjuk blev detta också en uppskattad möjlighet att trots sjukdom kunna följa med i undervisningen, om än i efterhand. Den tekniska lösningen med *Zoom*-rum gjorde det också lättare att använda digitala hjälpmedel i undervisningen, eftersom lektionerna hela tiden var digitala och redan från början erbjöd möjligheten att dela digitalt material med hela studentgruppen.

Utmaningar med hybridmiljö

Naturligtvis erbjuder en hybridmiljö av detta slag utmaningar, både för lärare och student. För läraren är den tekniska lösningen en utmaning i sig, särskilt för den som kanske inte är lagd att hantera en lösning som *Zoom*-rum innebär. Men det visade sig att ganska snart var alla lärare trots allt förtrogna med den tekniska lösningen, efter diverse inkörningsproblem. Men den pedagogiska utmaningen var att hela tiden vara medveten om att studentgruppen bestod av två delar, de som fanns i det fysiska rummet och de som fanns med på bild från sina hem. Att hantera både dessa grupper på ett sätt som gjorde att de alla kände sig delaktiga innebar en utmaning, som det tog sin tid att hantera. För studenten innebar närvaro via nätet en utmaning att känna sig delaktig och inte bli alltför passiv. Men eftersom undervisningen var interaktiv fanns det hela tiden möjlighet för studenten att ställa frågor och kommentera,

något som naturligtvis inte varit möjligt om föreläsningarna enbart varit inspelade.

När sedan pandemin slog till allt hårdare under hösten 2020 blev högskolan tvungen att avbryta all fysik undervisning och enbart undervisa via nätet. Men så snart hälsoläget tillåter är vi tillbaka i vår hybridmiljö med de nya möjligheter som denna tekniska lösning erbjuder.